

Evgeny Pashukanis'in
“Lenin ve Hukuksal Sorunlar (1925)”
Başlıklı Yazısı İçin
Tanıtım

Onur Karahanoğulları

Marksist yöntemi hukuk incelemelerine taşıyan önemli kuramcılardan ve Ekim Devrimi'nin hukuk uygulayıcılarından Pasukanis'in 1925 yılında yayımlanan “*Lenin i voprosy prava*” başlıklı çalışmasını İngilizce baskıdan Türkçe'ye kazandırmaya çalıştık. Pasukanis'in bu yazısı, Marksist hukukçuların görüşlerini sistemli biçimde açıkladığı ilk çalışma olarak tasarlanan ve editörlüğünü önemli Marksist hukuk kuramcılarından olan Stuçka'nın yaptığı *Hukuk Devrimi (Revoliutsiia prava)* başlıklı derlemede yer almıştır.

Pasukanis'in çalışmaları ilk kez 2002 yılında Birikim Yayınları tarafından basılan *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm* adlı çalışmasıyla Türkçe'de okunabilir oldu. Bilebildiğim kadarıyla, *Lenin ve Hukuksal Sorunlar* makalesi Pasukanis'in çevrilen ikinci çalışması. Pasukanis'in bu makalesinde giriştiği tartışmayı daha iyi anlayabilmek için Ekim Devrimi sonrasında hukuk alanında yaşanan gelişmeleri ve yetişen hukuk kuramcılarını tanımak gerekir. Bunun için John N. Hazard'ın Türkçe'ye “Marksizm ve Hukuk, Tarihsel Deney: Ekim Devrimi Sonrası Sovyet Hukuk Kuramının Oluşumu” başlığı ile kazandırılan yazısına bakılabilir. Hazard'ın çalışmasında Pasukanis'e ilişkin biyografik bilgiler ve kuramına ilişkin genel bir değerlendirme de bulunmaktadır. Pasukanis'in Marksist hukuk kuramının oluşumundaki rolü ve önemi Marksizm ve Hukuk bağlantısına ilişkin genel bilgilerle daha iyi anlaşılabilir. Bunun için, Marx ve Engels'in çalışmalarında hukuk kuramına ilişkin saptamalar ve hukukun incelenmesinde Marksist yöntem konusunda “Marksizm ve Hukuk” ve bu konudaki çağdaş temel eserlerin incelendiği “Marksizm ve Hukuk, Yazın İncelenmesi” başlıklı makalelerimizin okunması hukukta Marksist yöntem tartışmalarına giriş niteliğinde olabilir. Çevirilere ve makalelere <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/> adresinden ulaşılabilir.

Tver Guberniya'nın Staritsa kentinde, 10 Şubat 1891 yılında doğan, 1924 tarihli basılan *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm* kitabıyla Sovyet Hukukçularının liderliğine yükselen, . Komünist Akademi Başkan Yardımcılığı ve Sovyet Kuruluş ve Hukuk Enstitüsü Yöneticiliği görevlerine getirilen, Anayasa çalışmalarına katılan, 1936 yılında, yeni Anayasa'nın gerektirdiği federal yasaların hazırlanmasını yönetmek özel göreviyle Adalet Komiser yardımcılığına atanan Pasukanis, 20 Ocak 1937'te Komünist Parti'nin gazetesi *Pravda*’da “halk düşmanı” suçlamasıyla bir başlatılan ve 1 Eylül 1937 tarihinde

Komünist Parti'nin dergisi *Bolşevik*'te genişletilen saldırıdan sonra aynı yıl içinde "halk düşmanı" ve "sabotajcı Troçkist" suçlamasıyla ortadan kaldırıldı. Yargılanmadı, idam edilmedi; ortadan kayboldu, buharlaştırıldı.

Pasukanis'in görüşleri hukukun mübadele ilişkilerinden köken aldığını ve devrimden sonra, yeni bir sosyalist hukukun oluşmayacağını aksine, mübadele ilişkilerinin ve devletin sönümlenmesiyle hukukun da toplumsal düzenleme işlevi farklılaşarak sönümleneceğini savunan bir kuram (meta mübadelesi kuramı) ve akım yaratmıştır. Bu akım Stalin'in 1936 Anayasası hazırlanırken saptadığı "hukuksal istikrar" ihtiyacı çerçevesinde girilen ve 1938 Haziranında "tek bir Marksist-Leninist bilimsel hukuk çizgisi" belirleyen "Sovyet Devlet ve Hukuk Biliminin Sorunları Konferansı" ile sonuçlanan hukuk savaşımında temsilcileriyle birlikte tasfiye edilmiştir. "Meta mübadelesi" okulunun temel tezine göre, hukuk genel kuramı alanında Marksist yazın çok sınırlıdır ve ancak Marks'ın toplumsal ilişkilerin kökenini araştırmak için kullandığı, mübadele ilişkilerini esas olarak alma yöntemi, hukuksal ilişkileri açıklamakta kullanılabilir. Daha önemlisi, meta mübadelesinden köken alan hukuk, sosyalist toplumda "sosyalist hukuk"a dönüşmeyecek; geçiş sürecinde, kapitalist mübadele ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıyla bunun biçimi olan hukuk da yavaş yavaş sönümlenecek ve üretim/değişimden köken alan ilişkileri düzenleyen kurallar, tıpkı mühendislik, tıp ve benzeri alanlarda olduğu gibi salt teknik kurallara dönüşecektir.

Komünist Akademi'ye de hakim olan bu okulun anlayışına göre, "sosyalist hukuk" veya "işçi sınıfı hukuku" yaratılması mümkün değildir. Hukuksal biçimler, burjuva hukukundan ödünç alınmıştır; içerik, yani kapitalist üretim ilişkileri aşıldıkça, devletle birlikte hukuk da sönümlenecektir. Bu okulun ve temsilcilerinin sonunu hazırlayan temel ayrım noktası da sönümlenme konusunda ortaya çıkmaktadır. Engels'in **Anti-Dühring**'teki *"İşçi sınıfı devlet iktidarını ele geçirir ve ilk elde üretim araçlarını devlet mülkiyetine dönüştürür. Böylelikle, insanların yönetiminin yerini, şeylerin ve üretim sürecinin yönetimini alır. Devlet, ortadan kaldırılmaz, devlet sönümlenir"* saptamasından yola çıkarak, sosyalist devletin ihtiyaçlarına uygun bir hukuk yaratma ve bunun teorisini yapma yerine, hukukun sönümlenmesinin teorisini yapmaya çalışmışlar; *"işçi sınıfı hukukundan söz edilmez zira sosyalist devrim amacı hukuku ortadan kaldırmaktır"* görüşünü savunmuşlardır. Stalin'in 1930 yılındaki, *"devletin sönümlenmesini hazırlamak için, şimdiye kadar varolmuş en sert ve güçlü devlet iktidarı"* tezi, sözkonusu hukukçuların arayışının, resmi arayışla artık örtüşmediğini göstermiştir.

1937 yılında Pravda'da, Pasukanis aleyhinde yayımlanan makaleler, kesin tasfiyeyi başlatmıştır. Pasukanis'in özeleştiri ve düzeltme yazıları da tasfiyeye engel olamamıştır. Buradaki temel sava göre, işçi sınıfı diktatörlüğüne dayanan devlet yeni bir devlettir ve bu devletin yarattığı hukuk da yeni bir tip hukuktur;

Komünist Akademi’de ve Adalet Komiserliği’nde Pasukanis’in yerini alan Vyshinsky liderliğinde, tek bir bilimsel *sosyalist hukuk* anlayışı geliştirilmiştir. Hukuk ve devlet konusunda arayış dönemi, Stalin’in, 1939 yılında 18. Kongre’de “*kapitalist devletlerle çevrili bir ülkede, bu durum sürdüğü sürece, komünist aşamaya geçilse dahi devletin varlığını güçlü biçimde sürdüreceği*” tezini savunmasıyla kesin olarak kapanmıştır.

Lenin ve Hukuksal Sorunlar makalesi Lenin’in 1924’te ölümünün ardından yaşanan belirsiz ortamda kaleme alınmıştır. Bukharin, Trotsky ve Stalin arasında merkezileşme ve tek ülkede sosyalizm konusunda siyasal kavga yaşanmaktadır. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusunda tavır henüz kesinleşmemiştir. Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm kitabından farklı olarak Pasukanis’in bu çalışması Sovyetlerdeki güncel tartışma ve çatışmalara daha yakındır. Kuramsal gücüyle tartışmalara taraf olmaktadır. 1937 yılında “sabotajcı Troçkist” ve “halk düşmanı” olarak buharlaştırılan Pasukanis’in 1925’teki bu yazısında, Troçki tarafından yürütülen sol muhalefet karşısında tavır alması ve Bolşevikler ve Menşevikler arasında 1903 yılında yaşanan bölünmede Lenin ile yaşamış oldukları ayrışmaya dayanarak Troçki’yi Menşevik olarak suçlamış ve Stalin’e yöneltilen bürokratizm eleştirilerine 1903 bölünmesindeki tartışmalarla yanıt vermeye çalışmış olması da tarihin ironisi olarak değerlendirilebilir.

Lenin ve Hukuksal Sorunlar makalesi Pasukanis’in kuramsal gelişiminde önemli bir aşamayı temsil eder. Sosyalizme özgü bir sosyalist hukuk yoktur, ancak devrimden sonra da hukuk varlığını, devlet ile birlikte sönümlenmek üzere sürdürecektir. Pasukanis çelişik görünen bu savları uzlaştırmaktadır:

“Yasal zeminde” mücadele yürütmeyi bilmek, devrim öncesi dönemde büyük önemi olmayabilirse de, Ekim’den sonra ilke olarak çok farklı bir anlam kazanmıştır. Mutlakiyet ve kapitalizm altında, kitlelerin hukuk cehaleti ve hukuksal iktidarsızlığı nedeniyle, sermayeye ve mutlakiyete karşı devrimci mücadele yürütmeden mücadele etmek imkansızdı: bu iktidarsızlık, genel tabiiyetin kısmı görünümünden başka birşey değildi. Fakat iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesinden sonra, kültürel yeniden üretimin görevlerinden biri ve sosyalizmin bir önkoşulu olarak hukuksal mücadele en yüksek önceliğe sahiptir. Bu nedenle, Lenin’in Sovyet döneminden başlayan çalışmaları aynı zamanda hem “yasallık karşıtı bir propaganda” örneğinin, burjuva yasallık ideolojisine karşı bir kampanya ve hem de hukuk bilgisizliğini ve hukuksal iktidarsızlığı ortadan kaldırmaya yönelik bir mücadele çağrısıdır.

Onur Karahanoğulları

karahan@politics.ankara.edu.tr

Pasukanis

